

8. Павлишин М. Лекторат українистики ім. М.Зерова в Університеті ім. Монаша // Енциклопедія української діаспори. – Київ; – Нью-Йорк; – Чикаго; – Мельбурн, 1995. – Т.4. – С.110.
9. Радіон С. Нарис історії Наукового Товариства ім. Т.Шевченка в Австралії (1950–75). Бібліотека українознавства НТШ. – Мельбурн, 1976.
10. Chekaluk W.P. Australianism in Ukrainian Authors. Ukrainian Studies Foundation in Australia. – Canberra, 1979.
11. Jupp J. Immigration. – Sydney University Press, 1991.
12. Monash Scholars in Ukrainian Studies. – Toronto, 1986.
13. Ukrainian Settlement in Australia: 2–nd Conference. 5–7 April 1985. – Melborn, 1986.
14. Ukrainian Settlement in Australia: 4th Conference. – Sydney, 1989.
15. Ukrainian Settlement in Australia: 5th Conference. – Melborn, 1993.
16. Seneta E. Ukrainians in the 1986 Census. Urk. Settl. – A. S., 1989.

References

1. Zhukivs'kyj A. Istorija Centru Ukrai'noznachykh Studij v Universyteti Makvori // Zbirnyk «Vil'noi' Dumky». – Sidnej, 1995.
2. Encyklopedija ukrai'ns'koi' dijaspori. – Kyi'v; – N'ju-Jork; – Chyago; – Mel'born, 1995. – T.4.
3. Boljuh M. Ukrai'ns'ka gromada v Avstralii' // Suchasnist' (Mjunhen). – 1973. – Ch.4.
4. Koshars'ka G. Centr Ukrai'noznachykh Studij pry Universyteti Makvori v Sidnei' // Encyklopedija ukrai'ns'koi' dijaspori. – Kyi'v; – N'ju-Jork; – Chyago; – Mel'born, 1995. – T.4. – S.232.
5. Marvan I'. Pivnichnoslov'jans'kyj kontekst ukrai'ns'koi' slovozmyny. – Adela'i'da, 1983.
6. Mel'nykiv F. Do istorii' ukrai'ns'koi' emigracii' v Avstralii' // Ukrai'nci u vil'nomu sviti. – N'ju-Jork, 1954.
7. Mykytovych R. Ukrai'nci v nauci p'jatogo kontynentu // Ukrai'ns'ka Diaspora (Kanberra). – 1994. – Ch.5.
8. Pavlyshyn M. Lektorat ukrai'nistyky im. M.Zerova v Universyteti im. Monasha // Encyklopedija ukrai'ns'koi' dijaspori. – Kyi'v; – N'ju-Jork; – Chyago; – Mel'born, 1995. – T.4. – S.110.
9. Radion S. Narys istorii' Naukovogo Tovarystva im. T.Shevchenka v Avstralii' (1950–75). Biblioteka ukrai'noznachstva NTSh. – Mel'born, 1976.
10. Chekaluk W.P. Australianism in Ukrainian Authors. Ukrainian Studies Foundation in Australia. – Canberra, 1979.
11. Jupp J. Immigration. – Sydney University Press, 1991.
12. Monash Scholars in Ukrainian Studies. – Toronto, 1986.
13. Ukrainian Settlement in Australia: 2–nd Conference. 5–7 April 1985. – Melborn, 1986.
14. Ukrainian Settlement in Australia: 4th Conference. – Sydney, 1989.
15. Ukrainian Settlement in Australia: 5th Conference. – Melborn, 1993.
16. Seneta E. Ukrainians in the 1986 Census. Urk. Settl. – A. S., 1989.

* * *

УДК 930.2:325.3(477.6/7):323.1

Гріза В.А., пошуковач кафедри історії України, Донецький національний університет (Україна, Донецьк), victor@krok.donetsk.ua

Історіографія 1950–1980-х рр. про національний фактор колонізаційних процесів в Південно-Східній Україні

Визначено місце сюжетів етнічної колонізації Південно-Східної України у загальному контексті історичних студій 1950–1980-х рр. Виокремлено два напрями дослідження відповідної проблематики. У межах першого вивчався сам процес освоєння Південної України, у контексті становлення тут певної господарської і соціальної системи, без особливої уваги на етнічний чинник та переважним дослідженням загальних питань іноземної колонізації. Відповідно другого напрямку колонізаційний аспект історії регіону розглядався в контексті вивчення соціальної структури, культурного розвитку національних меншин. У цілому праці вказаного періоду значно доповнили історіографію проблеми з питань німецької, грецької та сербської колонізації, до наукового обігу було введено велику кількість нових джерел.

Ключові слова: Південно-Східна Україна, колонізація, історіографія, студії, греки, німці-менноніти, серби.

Griza V.A., graduate student of department of history Ukraine, Donetsk National university (Ukraine, Donetsk), victor@krok.donetsk.ua

Historiography of 1950s–1980s as to the national factor of colonization processes in the South–Eastern Ukraine

The place of stories of ethnic colonization of the South–Eastern Ukraine is defined in the general context of historical studies in 1950s–1980s. Two directions of relevant problem research have been highlighted. Within the limits of the first direction the process of development of the Southern Ukraine has been studied in the context of forming a certain economic and social system, with no special consideration of an ethnic factor but preferential study of the problem of foreign colonization. In accordance with the second direction, the colonization aspect of the regional history has been examined in the context of studying the social structure and cultural development of national minorities.

The papers of this period greatly completed the historiography of the problem of German, Greek and Serbian colonization; a great number of sources were presented. However, the author notes that the Soviet historiography of the history of colonization processes in the South–Eastern Ukraine could not break ideological and methodological stereotypes of the official science.

Keywords: South–Eastern Ukraine, colonization, historiography, studios, the Greeks, the Germans–mennonites, the Serbians.

Гріза В.А., соискатель кафедры истории Украины, Донецкий национальный университет (Украина, Донецк), victor@krok.donetsk.ua

Историкография 1950–1980-х гг. о национальном факторе колонизационных процессов в Юго-Восточной Украине

Определено место сюжетов этнической колонизации Юго-Восточной Украины в общем контексте исторических исследований 1950–1980-х гг. Выделены два направления исследования соответствующей проблематики. В рамках первого изучался сам процесс освоения Южной Украины, в контексте становления здесь определенной хозяйственной и социальной системы, без особого внимания на этнический фактор и преимущественным исследованием общих вопросов иностранной колонизации. Относительно второго направления колонизационный аспект истории региона рассматривался в контексте изучения социальной структуры, культурного развития национальных меньшинств. В целом работы указанного периода значительно дополнили историографию проблемы по немецкой, греческой и сербской колонизации, в научный оборот было введено большое количество новых источников.

Ключевые слова: Юго-Восточная Украина, колонизация, историография, студии, греки, немцы-меннониты, сербы.

Серед проблем історичної регіоналістики, що розробляються українською історичною наукою, чільне місце посідає історія заселення Південно-Східної України і формування етнічного складу регіону. Одним із плідних напрямів студіювання цієї проблематики є її історіографічний дискурс. Вельми цікавим у цьому контексті здається період 1950–1980-х рр.

Досліджуванням історіографічного профілю різних аспектів колонізації Південно-Східної України займаються чимало сучасних науковців. У переважній більшості відповідних праць історіографія 1950–80-х рр. розглядається як окремих епізод історіографічного процесу. Так, деякі питання історіографії 1950–80-х рр. німецької колонізації Південно-Східної України досліджували К.Лях [16], Е.Стьопченко [25]. Історію вивчення заселення греками Північного Приазов'я дослідили О.Капінус [15], історіографію сербської колонізації розглянуто О.Посунько [23].

Метою даної статті є з'ясування характеру висвітлення та оцінок етнічної колонізації Південно-Східної України

наприкінці XVIII–XIX ст. у радянській історіографії 1950–1980-х рр. Історична наука в УРСР у 1950–1980-ті рр. розвивалася під тисним пресом політичного фактора. Мова йде і про розвиток політичної системи та політичного курсу Радянського Союзу в добу «еволюційного тоталітаризму», і про породжену владними інтересами офіційну доктрину історії у її стосунку до «другої серед рівних» республіки, і про методи імплантації офіційного бачення в професійне історіописання. Вона, як і за сталінського режиму, була покликана забезпечувати повний ідеологічний контроль над творчістю істориків і реалізацію задумів держави щодо історичної науки. Безперечно, це вплинуло на дослідження національних меншин України. Але незважаючи на складні умови, з'являються нові підходи до вивчення як історії України, так і історії окремих етнічних груп, колонізаційних процесів на території Південно–Східної України.

Кінець 1950-х рр. ознаменувався в Україні поступовим відродженням української етнографії та народознавства. В Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук УРСР, за ініціативи його директора академіка М.Рильського, було створено Відділ етнографії, який очолив відомий історик К.Гуслистий. В цій інституції розпочали свою наукову діяльність молоді дослідники, випускники Київського державного університету імені Т.Шевченка – М.Приходько, Я.Прилипо, В.Наулко; Одеського державного університету ім. І.Мечнікова – А.Порицький та В.Зінич.

У 1960-ті рр. у Відділі етнографії продовжилася й розробка проблематики національних меншин України. Особливий внесок у розвиток досліджень етнічної історії, традиційної культури та соціальних, демографічних і географічних аспектів історичного розвитку різних етносів країни здійснив відомий етнолог В.І. Наулко.

Починаючи з 1972 р. всі ліберальні перетворення, що стосувались організаційних засад історичної професії в УРСР, були анульовані, історики республіки в цьому сенсі знову поставлені під жорсткий нагляд. Були «зміцнені» «перевіреніми» кадрами наукові історичні установи, відповідно до нової історіографічної кон'юнктури перебудовано їхню внутрішню структуру. Владними рішеннями припинено видання усіх серійних історичних видань АН УРСР та Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Влада домагалася від істориків покори і через створення специфічних умов творчої праці. Вони працювали в обмеженому, регульованому державою інформаційному просторі, в обставинах відсутності нормального доступу чи повної недоступності потрібних джерел та літератури. І лише з кінця 1980-х рр. спостерігається певне зростання інтересу до дослідження проблематики національних меншин Південно–Східної України.

Своєрідною віхою в дослідженні історії Південно–Східної України стали роботи О. Дружиніної. Результатом вказаної ґрунтовної розробки дослідницею стали «Северное Причерноморье в 1775–1800 гг.» [5] та «Южная Украина в 1800–1825 гг.» [6]. В останній, О. Дружиніна, аналізуючи умови життя колоністів, приходять до висновку, що поселенці зазнавали труднощів, пов'язані не тільки зі стихійними лихами, але і з умовами життя колоністів. Навіть наприкінці XVIII – початку XIX ст. у іноземних колоністів, які користувалися найбільшими пільгами було мало плугів, борін та інших необхідних знарядь [6, с. 74]. Особливістю праці є використання даних, що були почерпнуті з атласів південних губерній, які історик, до речі, визнала єдино правильним статистичним джерелом [6, с. 148]. Останнє, разом із залученням неодноразово критикованих статистичних матеріалів А. Скальковського, звуло джерельну базу дослідження, внаслідок чого вміщені в праці дані про кількість населення краю за період від IV ревізії, як слушно вказав В. Кабузан, не повні й не точні, а тому можуть бути використані з деякими застереженнями [14, с. 17–18]. Незважаючи на це, праця О. Дружиніної має певну цінність для дослідників історії Південно–Східної України, оскільки в ній вперше надано об'ємну характеристику та показано рівень господарського розвитку краю наприкінці XVIII ст.

Проблема соціально–економічного розвитку міст знайшла своє відображення у багатотомному виданні «Історія міст і сіл Української РСР», над яким працював чисельний колектив фахівців під керівництвом академіка НАН України П.Тронька. Безпосередній інтерес представляють роботи, присвячені історії Дніпропетровської [10], Донецької [13], Запорізької [11], Луганської [12] областей. Вони містять інформацію про міста та їх жителів досліджуваного періоду. Але, як і в багатьох історичних творах радянського періоду, тут спостерігається відбиток системи, а тому і заідеологізованість цієї праці.

В. Наулко обґрунтував думку, що швидке заселення регіону відбулося завдяки пільговим умовам, які надавались переселенцям, а вирішальну роль у цьому процесі відіграли українці. Наведені дані про зростання питомої ваги українців в південних повітах протягом 1779–1850 рр. складені на основі робіт В. Кабузана [21]. Автор дійшов висновку про неможливість дослідження етнічного складу населення України до Всеросійського перепису 1897 р.

Іншої точки зору дотримувався В. Кабузан, роботи якого стали важливим внеском у висвітлення питання заселення південноукраїнських земель та етнічного складу жителів. Головною темою досліджень В. Кабузана є процес заселення й господарського освоєння Катеринославської та Херсонської губерній. Істотна відмінність монографії В. Кабузана від інших праць, в яких висвітлювались окремі питання, пов'язані з заселенням Південно–Східної України – це широта історико–демографічного дослідження, що будеється на залученні нового, головного чини, архівного матеріалу. Автор детально висвітлив адміністративно–територіальний розподіл, демографічні процеси (приріст населення, зміна складу населення), а також вплив кріпосництва на розвиток господарства Новоросії. Об'єктом дослідження автора було населення Південно–Східної України, серед якого він іноді виділяв і міських жителів. На думку автора, заселення значаючого регіону відбувалося як під впливом зовнішньополітичних факторів через розширення кордонів Російської імперії, так і під дією внутрішніх чинників, зокрема – демографічних процесів та зростання кріпацтва. Значний вплив на процеси заселення мали й природні умови регіону [14, с. 71–72]. Дослідник виділив три етапи заселення Новоросії. Перший розпочався у 1720-х рр. і завершився першою половиною 70-х рр. XVIII ст. Другий етап охопив роки інтенсивного заселення Новоросії: 1776–1834 рр. Нарешті, Північне Причорномор'є розглядається в роки спаду землеробського переселенського руху (1836–1858 рр.). Історія заселення Новоросії у вказаний час досліджується з усіма подробицями. Автор простежив рух населення краю по губерніях, повітах і кожному населеному пункту. Проте наявність досить широких територіальних рамок зумовила й відносно загальний характер роботи. Як видно, дослідник не ставив за мету дати чітке уявлення про час виникнення багатьох населених пунктів та зосередився на описі та аналізі руху переселенських потоків [14, с. 75–76, 96–97]. Критичні зауваження щодо методики підрахунків чисельності етнічних груп В. Кабузаном висловлювала у своїй монографії О. Дружиніна [6, с. 78]. Досить високо оцінюючи науковий доробок дослідника, А. Бойко закликав обережно ставитись до його висновків. Погоджуючись із головною тенденцією щодо етнічних процесів, він вважає цифрові дані далеко неточними, а методику визначення етнічної належності за соціальним статусом хибною [2, с. 39].

Згодом вийшла друком праця Я. Водарського, де вказані процеси висвітлюються з кінця XVII до початку XVIII ст. і аналізуються з тих же конкретно–історичних та теоретичних позицій, що й у В. Кабузана [3]. Але на відміну від свого попередника Я. Водарський звернув увагу на те, що зазначений хронологічний проміжок виявився найменш дослідженим у радянській історіографії, тому й надав широку картину міграційних рухів на території Росії і Дикого поля (в тому числі й аналіз кількісного та соціального складу населення Маяцького містечка, міст Тора та Бахмута) [3, с. 135–151].

Новий спалах інтересу дослідників до німецької колонізації відноситься до другої половини 50–х рр. ХХ ст., що було пов'язано з початком політики десталінізації в суспільстві та реабілітацією жертв сталінського терору, до числа яких потрапили німці під час політики колективізації і політичних репресій. З'явилися праці, присвячені історії заселення й розвитку економіки Південної України, в яких автори зробили спробу на більш високому науковому рівні розглянути історію німецьких та менонітських колоній. Так, в монографії «Менноніти: (Вопросы формирования и эволюции этноконфессиональной общности)», О. Іпатов підкреслив, що поява менонітів в Росії пов'язана із запрошенням іноземців на поселення по «колонізаційному маніфесту», виданому царським урядом в 1763 р. Проте оселятися колоніями вони почали лише в 1789 р. за іменним указом Катерини II від 7 вересня 1787 р. [9, с. 69].

З 1960–х рр. з'явилася можливість проведення етнографічних досліджень. В результаті експедиційної роботи у села Приазов'я та Причорномор'я протягом 1969–1973 рр. співробітниками Інституту етнографії Академії наук СРСР Ю. Івановою, О. Будіною та Л. Чижиковою були опубліковані праці з історії заселення Півдня України різними етнічними групами [7, с. 3–11]. Дослідники проводили польові експедиції з метою складання історично–етнографічного атласу України, виявлення сільськогосподарських, соціальних і культурно–традиційних особливостей поліетнічного населення регіону. У їх публікаціях було окреслено загальні хвилі заселення регіону представниками різних етнічних груп, подавалися відомості про внесок окремих іноземних переселенців у соціально–економічний розвиток регіону в ХVIII – на початку ХХ ст.

Серед актуальних дослідницьких проблем, що порушувалися у працях вищезазначених учених, були й питання переселення менонітів у 1789–1835 рр. і заснування ними колоній у Молочанському, Хортицькому та Маріупольському повітах і Буджаку. Автори виділяють менонітів як окрему спільноту, звертаючи увагу на те, що оточуюче населення все–ж розуміло і менонітів, і шведів, і чехів, і власне етнічних німців, і навіть поляків, як єдиний «німецький» етнопонаціональний масив [8, с. 74–90].

Л. Маліновський був першим дослідником радянського часу, який вивчав історію німецького селянства півдня Російської імперії [17].

Лібералізація суспільного життя періоду «відлиги» надала поштовх для дослідження грецької етнічної групи. У цілому партійно–державний курс у сфері національних відносин у 1950–ті – першій половині 1980–х рр. не сприяв появі комплексних досліджень проблем розвитку грецького етносу. Наукові розвідки спрямовувалися в рідше вузькофахових питань мовознавчого, літературознавчого, етнографічного характеру. Важливість цих робіт полягає в тому, що вони створюють певне уявлення про ступінь збереження етнокультурної ідентичності греків, сприяють глибшому розумінню тих основ, на яких відбулося згодом відродження національної свідомості.

Цінні відомості щодо етнокультурного, соціального, демографічного розвитку українських греків, а також інших національностей, що мешкали в УРСР, містять монографії В. Наулка [20]. На основі результатів проведених етнографічних експедицій, матеріалів переписів населення, В. Наулко проаналізував динаміку змін чисельності грецького населення, співвідношення міських та сільських мешканців, ступінь володіння рідною мовою, рівень збереження традиційної матеріальної культури, характер і масштаби міжетнічних зв'язків.

У другій половині 1950–х рр. тема сербських переселенців на українських землях набула в радянській історіографії нового звучання. В. Голобуцький у своїх працях, присвячених історії козацтва та питанням взаємин Запорізької Січі з мешканцями Нової Сербії і Слов'яносербії, охарактеризував політичні процеси на Запоріжжі в другій половині ХVIII ст., на тлі і під впливом яких склалися взаємини гайдамак з найбільшій частинною сербських переселенців [4]. Але дослідник використовував головним чином неперевірені відомості, подані в працях А. Скальковського.

Слід відзначити роботу В. Синиці, в якій автор на основі нових архівних матеріалів розглядає політику російського уряду в балканському питанні в 50–70–х роках ХVIII ст. і передумови переселення сербів в українські степи [24].

А. Бажова вперше у своїй монографії [1] ввела до наукового обігу документи сербських архівів. Дослідниця простежила процес переселення південних слов'ян у 50–60–х рр. ХVIII ст., їхню службу в російській армії, їх участь у суспільно–політичному житті Росії, зв'язки із земляками. Дослідниця розкрила причини переселення, події, що привели до того, що серби і чорногорці залишали рідні краї і відправлялися в чужі землі.

Деякі питання переселення сербів знайшли своє місце в статтях О. Павлюченка, Є. Мітельмана. У праці О. Павлюченка подається короткий огляд кількісного складу та адміністративного управління сербських поселень [22, с. 105]. У дослідженні Є. Мітельмана розглядається доля родини сербських емігрантів, які прибули в Україну в середині ХVIII ст. [19, с. 119–123].

Цінним внеском у вивчення сербської колонізації є робота македонського дослідника А. Матковського «Македонський полк в Україні» [17], в якій автор зосередив увагу на визначенні ролі македонського елемента в складі полків І. Хорвата, І. Шевича, Р. Прерадовича. Він ввів до наукового обігу джерела з державних архівів Австрії та порівняв їх дані з документами Слов'яносербської комісії.

Таким чином, протягом 1950–1980–х рр. історіографія проблеми характеризується нестабільністю, пов'язаною з впливом різних політичних режимів, що існували на українських землях. У період «хрущовської відлиги» та активізації антирелігійної пропаганди почали з'являтися роботи філософів і релігієзнавців, що мали чітку атеїстичну спрямованість. Лише на межі 70–80–х років ХХ ст. з'являються окремі етнографічні та історичні праці радянських вчених, присвячені загальним питанням колонізації Південно–Східної України, ролі етнічних груп у соціально–економічному розвитку регіону. Але все ж такі спеціальних, багатогранних, комплексних досліджень з проблеми розвитку етнічних спільнот на території Південно–Східної України обмаль (О. Іпатов, А. Бажова). Важливе значення мають загальні дослідження з історії заселення регіону, передусім це праці О. Дружиніної, В. Кабузана. Протягом 1940–1970–х рр. ці фахівці працювали над вивченням питань історії заселення, соціально–економічного розвитку народонаселення Південно–Східної України. Їх праці стали виховними в дослідженні як колонізаційних процесів, так і соціально–економічної історії Південно–Східної України. З кінця 1980–х рр., спостерігається певне зростання інтересу до дослідження нашої проблематики. У цілому праці вказаного періоду значно доповнили історіографію проблеми з питань німецької, грецької та сербської колонізації, до наукового обігу було введено велику кількість нових джерел. Проте, доводиться констатувати, що радянський історіографічний процес у вивченні історії колонізаційних процесів в Південно–Східній Україні не зміг подолати ідеологічних і методологічних стереотипів офіційної науки. Радянська наука виявилася безсилою у рамках існуючих ідеологічних догм зробити об'єктивні теоретичні висновки та узагальнення соціально–економічного розвитку етнічних спільнот. Діяльність дослідників та наукових організацій з вивчення історії німців, менонітів, греків, сербів України за радянські часи повною мірою відбивала суспільно–політичну та ідеологічну ситуацію у республіці та її зміни. Наразі проведення фундаментальних досліджень, звільнених від застарілих ідеологічних кліше, стали можливими лише на початку 1990–х рр.

Список використаних джерел

1. Бажова А. П. Русско–югославские отношения во второй половине ХVIII ст. / А. П. Бажова. – М.: Наука, 1982. – 288 с.
2. Бойко А. В. Південна Україна останньої чверті ХVIII століття: аналіз джерел / А. В. Бойко. – К., 2000. – 396 с.
3. Водарский Я. Е. Население России в конце XVII – начале ХVIII века / Я. Е. Володарский. – М.: Наука, 1977. – 265 с.

4. Голобуцкий В.А. Запорожское казачество / В.А. Голобуцкий. – К.: Госиздат, 1957. – 462 с.
5. Дружинина Е.И. Северное Причерноморье в 1775–1800 гг. / Е.И. Дружинина. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – 279 с.
6. Дружинина Е.И. Южная Украина в 1800–1825 гг. / Е.И. Дружинина. – М.: Наука, 1970. – 383 с.
7. Иванова Ю.В. Из истории заселения Южной Украины / Ю.В. Иванова, Л.Н. Чижикова // Культурно–бытовые процессы на юге Украины. – М.: Наука, 1979. – С.3–11.
8. Иванова Ю.В. Особенности формирования хозяйственного комплекса многонационального района Приазовья / Ю.В. Иванова // Культурно–бытовые процессы на юге Украины. – М.: Наука, 1979. – С.74–90.
9. Ипатов А.Н. Меннониты: (Вопросы формирования и эволюции этноконфессиональной общности) / А.Н. Ипатов. – М.: Мысль, 1978. – 213 с.
10. Історія міст і сіл Української РСР. Дніпропетровська область / Зав. ред. В.М. Кулаковський. – К.: АН УРСР, 1969. – 957 с.
11. Історія міст і сіл Української РСР. Запорізька область. – К.: АН УРСР, 1970. – 765 с.
12. Історія міст і сіл Української РСР. Луганська область. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1968. – 939 с.
13. Історія міст та сіл Української РСР: в 26 т. Донецька область. – К.: Гол. ред. укр. радян. енцикл. АН УРСР, 1970. – 992 с.
14. Кабузан В.М. Заселение Новороссии в XVIII – первой половине XIX века / В.М. Кабузан. – М.: Наука, 1976. – 307 с.
15. Капінус О.Л. Грецькі громади України кінця XVII–XXI ст.: історіографія, проблеми: автореф. дис...канд. іст. наук: 07.00.06 / О.В. Капінус; Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2008. – 20 с.
16. Лях К.С. Німецькомовні колоністи Півдня України в мультинаціональному оточенні: проблема взаємодії культур (XIX – початок XX ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / К.С. Лях. – Донецьк, 2005. – 19 с.
17. Малиновский Л.В. Социально–экономическая жизнь немецкой колонистской деревни в Южной России (1762–1917 гг.) / Л.В. Малиновский. Авт. дисс. докт. ист. наук. – Ленинград, 1986. – 26 с.
18. Матковски А. Македонскиот полк во Украина / Александр Матковски. – Скопье, Мисла, 1985. – 288 с.
19. Мітельман Є. Сербські емігранти Штеричі в Росії / Є.Мітельман // Укр. іст. журн. – 1989. – №4. – С.119–123.
20. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине: Историко–этнографический очерк / В.И. Наулко. – К.: Наукова думка, 1975. – 275 с.
21. Наулко В.І. Етнічний склад населення УРСР / В.І. Наулко. – К.: Наукова думка, 1965. – 136 с.
22. Павлюченко О.В. Сербські військово–землеробські поселення на Україні у XVIII ст. / О.В. Павлюченко // Укр. іст. журн. – 1981. – №2. – С.101–108.
23. Посунько О.М. Історія Нової Сербії та Слов'яносербії / О.М. Посунько. – Запоріжжя: ТанDEM, 1998. – 79 с.
24. Синица В.И. Проблема югославянской эмиграции в русской политике 50–60–х гг. XVIII в. / В.И. Синица // Вестник Белорусского университета им. В.И. Ленина. – 1974. – Сер.3. – №1. – С.14–18.
25. Стюпченко Е.М. Німці Півдня України (кінець XVIII – початок XX століття). Історіографія проблеми / Е.М. Стюпченко // Література та культура Полісся. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя, 2007. – Вип.36. – С.67–76.
8. Ivanova Yu.V. Osobennosti formirovaniya hozyaystvennogo kompleksa mnogonatsionalnogo rayona Priazovya / Yu.V. Ivanova // Kulturno–byitovyie protsessy na yuge Ukrainy. – M.: Nauka, 1979. – S.74–90.
9. Ipatov A.N. Mennonityi: (Voprosy formirovaniya i evolyutsii etnokonfessionalnoy obschnosti) / A.N. Ipatov. – M.: «Myisl», 1978. – 213 s.
10. Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR. Dnipropetrovska oblast / Zav. red. V.M. Kulakovskiy. – K.: AN URSSR, 1969. – 957 s.
11. Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR. Zaporizka oblast / Zav. red. V.M. Kulakovskiy. – K.: AN URSSR, 1970. – 765 s.
12. Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR. Luhanska oblast. – K.: Holovna redaktsiia URE AN URSSR, 1968. – 939 s.
13. Istoriia mist ta sil Ukrainskoi RSR: v 26 t. Donetska oblast / [red. kol.: Ponomarov P.O. (hol. red.) ta in.]. – K.: Hol. red. ukr. radian. entsykl. AN URSSR, 1970. – 992 s.
14. Kabuzan V.M. Zaselenyie Novorossyy v XVIII – pervoi polovinye XIX veka / V.M. Kabuzan. – M.: Nauka, 1976. – 307 s.
15. Kapinus O.L. Hretski hromady Ukrainy kintsia XVII–XXI st.: istoriohrafii, problemy: avtoref. dys...kand. ist. nauk: 07.00.06 / O.V. Kapinus; Donets. nats. un–t. Donetsk, 2008. – 20 s.
16. Liakh K.S. Nimetskomovni kolonisty Pivdnia Ukrainy v multynatsionalnomu otocenni: problema vzaiemodii kultur (XIX – pochatok XX st.): Avtoref. dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / K.S. Liakh. – Donetsk, 2005. – 19 s.
17. Malynovskiy L.V. Sotsyalno–ekonomycheskaia zhyzn nemetskoi kolonystskoi derevny v Yuzhnoi Rossyy (1762–1917 hh.) / L.V. Malynovskiy. Avt. dyss. dokt. yst. nauk. – Leninghrad, 1986. – 26 s.
18. Matkovskiy A. Makedonskiyot polk vo Ukrayna / Aleksandr Matkovskiy. – Skope, Mysla, 1985. – 288 s.
19. Mitelman Ye. Serbski emihranty Shterychi v Rosii / Ye.Mitelman // Ukr. ist. zhurn. – 1989. – №4. – S.119–123.
20. Naulko V.Y. Razvytye mezhetnycheskykh svyazei na Ukrayne: Ystoriya–etnohrafycheskiy ocherk / V.Y. Naulko. – K.: Naukova dumka, 1975. – 275 s.
21. Naulko V.I. Etnichniy sklad naseleeniya URSSR / V.I. Naulko. – K.: Naukova dumka, 1965. – 136 s.
22. Pavliuchenko O.V. Serbski viiskovo–zemlerobski poselennia na Ukraini u XVIII st. / O.V. Pavliuchenko // Ukr. ist. zhurn. – 1981. – №2. – S.101–108.
23. Posunko O.M. Istoriia Novoi Serbii ta Slovianoserbii / O.M. Posunko. – Zaporizhzhia: Tandem, 1998. – 79 s.
24. Synytza V.Y. Problema yuhoslavianskoi emyhratsyy v russkoi polytyke 50–60–kh hh. XVIII v. / V.Y. Synytza // Vestnyk Belorusskoho unyversyteta im. V.Y. Lenyna. – 1974. – Ser.3. – №1. – S.14–18.
25. Stopchenko E.M. Nimtsi Pivdnia Ukrainy (kinets XVIII – pochatok XX stolittia). Istoriografiiya problemy / E.M. Stopchenko // Literatura ta kultura Polissia. – Nizhyn: Vyd–vo NDU im. M.Hoholia, 2007. – Vyp.36. – S.67–76.

* * *

References

1. Bazhova A.P. Russko–yuhoslavskye otnosheniya vo vtoroi polovinye XVIII st. / A.P. Bazhova. – M.: Nauka, 1982. – 288 s.
2. Boiko A.V. Pivdenna Ukraina ostannoii chverti XVIII stolittia: analiz dzherel / A.V. Boiko. – K., 2000. – 396 s.
3. Vodarskiy Ya.E. Naselenie Rossii v kontse XVII – nachale XVIII veka / Ya.E. Volodarskiy. – M.: Nauka, 1977. – 265 s.
4. Golobutskiy V.A. Zaporozhskoe kazachestvo / V.A. Golobutskiy. – K.: Gosizdat, 1957. – 462 s.
5. Druzhinina E.I. Severnoe Prichernomorie v 1775–1800 gg. / E.I. Druzhinina. – M.: Izd–vo AN SSSR, 1959. – 279 s.
6. Druzhinina E.I. Yuzhnaya Ukraina v 1800–1825 gg. / E.I. Druzhinina. – M.: Nauka, 1970. – 383 s.
7. Ivanova Yu.V. Iz istorii zaseleniya Yuzhnoy Ukrainy / Yu.V. Ivanova, L.N. Chizhikova // Kulturno–byitovyie protsessy na yuge Ukrainy. – M.: Nauka, 1979. – S.3–11.